

Mezinárodní křižovatky sociální práce

Eva Křížová¹

Na začátku letošního června se v Linci konalo mezinárodní setkání, jež již téměř dvacet let organizuje katedra sociální práce Univerzity Horní Rakousko (University of Applied Sciences, Upper Austria). Jedná se o pravidelné akce, jichž se mohou účastnit studenti i učitelé v programech sociální práce z mnoha zemí. Výzva se objevuje na webové stránce University of Upper Austria², kde jsou uvedeny veškeré informace i podmínky. Pro příští rok je již stanoven termín 3.–7.6. 2019. Kontaktní osobou je také Iwona Hunstorfer³, jež může zájemcům podat veškeré potřebné informace. Vydaje si účastníci jak z řad studentů, tak učitelů hradí z vlastních zdrojů. Organizátoři vybírají nízký poplatek za drobné pohoštění v průběhu setkání a organizují exkurze. Prezentující dávají k dispozici své podklady organizátorům, kteří je zveřejňují na webu fakulty, ale sborník publikován není. Publikované výstupy, zdá se, nejsou významnou součástí mezinárodních dnů, naopak jejich hlavním smyslem je vzájemné osobní setkání, diskuze na místě a navázání případných kolegiálních vztahů.

Letošní setkání se neslo v duchu hesla „křižovatky v sociální práci“, jak napovídá titul i podtitul akce „*Crossroads in Social Work, Meeting the challenges of a new era*“. Tento název je sám o sobě inspirující a naznačuje úsilí o to, vnímat sociální práci v mezinárodním i historickém kontextu a s ohledem na budoucí vývoj. Jak organizátoři představili v působivé anotaci programu, vědomí historických událostí a světových válek je stále přítomné. Hrozby války anebo přímo válečné konflikty v jiných než evropských částech světa vtahují stále Evropu do událostí tím, že k ní a do ní směřují utečenci s nadějí na lepší život. Sociální pracovníci vědomi si ideje lidských práv coby základní mravní opory své profese si tyto výzvy a důsledky uvědomují. Hovoří o globální sociální práci, tedy snaze řešit problémy lidí nezávisle na státní příslušnosti. Současně se objevuje krize v jednotné vizi budoucnosti, neboť, jak autoři úvodu říkají: „*Postmoderní éra produkuje dezorientované, izolované jedince, kteří hledají své místo*“. V post-postmoderní době (tímto pojmem odkazují k Tomu Turnerovi) je nutno nově harmonizovat racionalitu s emocionalitou a postavit jisté hranice a meze představě, že cokoli je možné („anything goes“). Z hlubin minulosti lidské paměti se i dnes vynořuje snad věčná potřeba pevných vzorů, archetypů v jungovském smyslu, jako připomínka podstaty lidskosti a praobrazů. Co znamenají tyto úvahy o společnosti a člověku pro sociální pracovníky? Jsou o nich připraveni hovořit a pracovat v jejich kontextu? Jaká vodítka mají pro svou práci v takto složitě a proměňující se společnosti?⁴

Na základě těchto obecných úvah a východisek připravila katedra Sociální práce třídní program přednášek, workshopů a exkurzí pro místní i zahraniční učitele

1 Katedra pastorační a sociální práce ETF UK.

2 <https://www.fh-ooe.at/en/linz-campus/international/international-events/international-days-in-social-work/>

3 e-mail: iwona.hunstorfer@fh-linz.at

4 Viz kompletní program <https://www.facebook.com/groups/2210753515618272/files/>.

a studenty. Během odpoledního panelu World Café měly školy možnost představit své programy, výzkumné projekty a navázat osobní kontakty. Programu se účastnilo cca 50 účastníků z více než desítky univerzit z mnoha částí světa (Evropa, Rusko, Arménie, Gruzie, USA, Kanada). Koncept organizátorů neumožnil, abychom všichni sledovali všechny příspěvky, namísto toho přednášející, rozdělení do tří paralelních sekcí, dostali mimořádně dlouhý prostor až 120 minut. Výhodou je, že se téma mohlo zpracovat podrobně a s obsáhlou diskuzí, nevýhodou značná redukce témat, jež jsme mohli přímo vyslechnout.

Klíčovým tématem mezinárodních dnů byla migrace a multikulturní soužití. Linz již na první pohled představuje multikulturní metropoli, v níž němčina už dávno není všeobecně znějícím jazykem na ulicích. Etnická rozmanitost připomíná Paříž a Londýn v malém a dodává na jedné straně městu zvláštní esprit a barevnost, na straně druhé naznačuje, že dochází k mizení tradičního rakouského světa, reprezentovaného dokonalým pořádkem na ulicích, v tramvajích a nočním klidem v ulicích. Zvláště v tzv. Volkspark, který se nachází blízko hlavního nádraží, je obzvláště živo, jako bychom se ocitli ve středozemních zemích či přímořských letoviscích. Přesto všechno situace budí dojem, že ji rakouské instituce mají pod kontrolou a v zásadě zvládnutou. K tématu migrace pro nás organizátoři zprostředkovali návštěvu na zemském úřadu pro integraci Horní Rakousko. Hlavními migračními vlnami byli turečtí a jugoslávští gastarbeiteři a maďarští a českoslovenští emigranti po politických událostech roku 1956 a 1968. Na rakouském území zůstali nejvíce natrvalo uprchlíci z bývalé Jugoslávie po roce 1992. V posledních pětadvaceti letech přišly tisíce lidí z Čečenska a Kosovské Albánie a od roku 2014 jsou na území Rakouska statisíce uchazečů o azyl ze Sýrie, Afganistánu a Iráku (přibližně 188 000), přičemž šanci na udělení azylu mají víceméně pouze Syřané. Snahou Rakouska je repatriovat Afgánce, zvláště když přicházejí z Iránu, který je považován za bezpečnou zemi. Procedury jsou zdlouhavé a někdy dohází k repatriaci již dobře integrovaných cizinců. Jen v Horním Rakousku se jedná o téměř 9 000 žadatelů po azyl a lidé s cizím původem tvoří 17 % obyvatelstva této spolkové země (téměř čtvrt miliónu osob). Největší koncentrace je právě v Linci. Úřad pro integraci klade velký důraz na začlenění prostřednictvím znalosti němčiny a prosadil bezplatné jazykové kurzy nejen pro ty, kdo mají přidělen status azylanta, nýbrž pro všechny žadatele. Po posledních volbách, v nichž zvítězila politická strana s ostrým protiimigračním kurzem, došlo nejen ke snížení finančních dávek, ale i k redukci jazykových kurzů. Vzdělávací aktivity dále cílí na šíření informovanosti o rovnoprávnosti žen a právech dětí a mladistvých, neboť tato témata mohou být velmi odlišně kulturně tradována. Úřad se snaží o maximální komunikaci s obcemi, neboť k integraci dochází až na jejich úrovni. Podporují obce a poskytují jim nejrůznější opory.

Kanadský přednášející Robert Harding z University of the Fraser Valley upozornil na mediální zkreslování, k němuž dochází při veřejné prezentaci sporu o vlastnictví půdy v Britské Columbií. Dochází totiž k oživení zájmu ohledně platnosti původních dohod o půdě a o etické a právní souvislosti nároků na půdu, kterou přistěhovalci zabrali původnímu indiánskému obyvatelstvu, byť na základě jakýchsi smluv a výměn. Média líčí problematiku vlastnictví půdy ve prospěch bílých Evropanů a devalvují nároky původního obyvatelstva. Líčí je jako hrozbu osadníkům a jejich hodnotám, zatímco perspektiva původního obyvatelstva je mediálně zcela ignorována.

Jeanne Wagner z University of Wisconsin-Milwaukee (USA) se zabývala tématem vedení (Leadership and Supervision in Human Service Organizations). Ačkoli je toto téma značně frekventované, podařilo se jí zajímavě připomenout nejen význam dobrého vedení pro každou skupinu, ale zvláště emoční a sociální inteligence. Upozornila na důležité prvky pozitivního myšlení, jež je prevencí proti syndromu vyhoření v pomáhajících profesích. Správný management v sociálních službách musí obsahovat emoční a sociální prvky, humor, dodávání odvahy, trpělivosti a odolnosti. Arménský příspěvek informoval o ochraně dětí v post-sovětské době a o postupující profesionalizaci v této sféře. Přechod od paternalistických přístupů k demokratickým a občanským není jednoduchý, ale postupně se daří sociálním pracovníkům přebírat agendu od policie, která problematické případy měla na starosti.

Rakouští kolegové Charlotte Sweet a Franz Schiermayr se pokusili nám přiblížit pojem post-postmoderní sociální práce 4.0, ale ani po vydatné diskuzi se nezdálo, že by publikum bylo schopno a ochotno nahlédnout pojem post-postmoderní jako podstatný a smysluplný. Při letmé snaze o jeho objasnění se zdá, že jeho podstatou je pokračující fragmentace a hybridní koexistence rozmanitých či dokonce protikladných perspektiv (autoři užívali pojem narativy), kterou již považujeme za normální a akceptovatelnou. Ztráta jednotícího kontextu má samozřejmě důsledky i pro práci sociálních pracovníků a může vést k potřebě oživení pradávných vzorců jako zdroje jistoty a bezpečí (archetypy). Olga Borodkina z University Saint Petersburg (Rusko) seznámila celkovou situací sociální práce s ohledem na ekonomickou, demografickou situaci, a globální trendy. Kolegové z Kosova (Aliriza Arënlju, Jon Konjufca, University of Prishtina) informovali o výzkumu rizikových a protektivních faktorů spojených s násilím ve školním prostředí. Ověřovali pilotní projekt prevence školního násilí, který byl vyvinut v Rakousku.

Susan Rose z University of Wisconsin-Milwaukee (USA) se zabývala právy dětí uvězněných rodičů na kontakt v průběhu trestu a po propuštění a upozornila na zcela nevyhovující řešení situace v některých státech unie. Z finančních důvodů dochází k náhražce osobních kontaktů skypem a dalšími typy virtuální komunikace. Zajímavé je, že ani jeden z posledních amerických prezidentů neratifikoval dohodu o právech dětí uvězněných rodičů. Výzkumy ukazují, že narušení vztahů přináší negativní důsledky nejen pro děti, ale i rodiče a to celoživotní. Holandští kolegové z HAN University of Applied Sciences v Nijmegen vylíčili vývoj sociální politiky a ochrany slabých v posledních desetiletích a hodnotové obraty od široké a finančně nákladné společenské ochrany potřebných jedinců k podpoře komunitních a rodinných přístupů až k opětovnému hledání kompromisních řešení, nestačí-li. Druhým tématem byla problematika sociální práce s nedobrovolnými klienty v případě nařízené sociální práce (našimi slovy asi kurátorství). Centrální otázkou bylo, jak probudit motivaci klienta, jak řešit případnou agresivitu, rezistenci, jak přizpůsobovat konverzaci a postupy cílovým skupinám, jako mladiství a drogově závislí.

Můj příspěvek se zabýval tím, zda do současné profesionální sociální práce patří téma spirituality a za jakých podmínek a okolností by tomu mohlo být. Téma spirituality je opodstatněno proměnami společnosti a tím, že se hovoří o postsekulárním období, tedy o době, v níž náboženství a církve opět získávají nový osobní a společenský význam, přestože se nic nemění na sekulární správě věcí veřejných obecně. Současná situace vypovídá o tom, že pro mnoho komunit, a to i v Evropě, je náboženství důle-

žitým prvkem jejich integrace a životního názoru. Současně je známo, že zvláště lidé v těžkých a vypjatých krizových momentech hledají odpovědi po smyslu a významu a upínání se k systémům opory v podobě víry a spirituality může být dalším zdrojem pomoci, zvládnutí situace a odolnosti. Práce se spirituálními potřebami a potenciály klienta je tedy volitelnou, nikoli standardní součástí sociální práce, musí být vždy opodstatněna jeho zájmem, přáním a prospěchem. To však ještě samo o sobě nepostačuje, neboť sociální pracovník potřebuje dovednosti a znalosti v této specifické oblasti, aby byl kompetentní pro práci nad tímto tématem. Pakliže jsou splněny tyto dva základní předpoklady, dává odborná literatura široké škály možností jak verbálních, tak nonverbálních, kreativních a výtvarných technik k práci nad tématem.

Součástí programu byla návštěva na zemském úřadu pro sociální záležitosti – odboru pomoci dětem a mládeži. Tento odbor zajišťuje, aby se těmito cílovým skupinám dostalo potřebného materiálního i sociálního zabezpečení a výchovných podnětů. Odbor se musí zabývat každým nahlášeným případem či problémem a má vypracovanou trajektorii postupu, vedoucího v některých případech až k poskytnutí pomoci rodinám a dětem. Rodiny, jimž je zapotřebí pouze poskytnutí větší podpory, participují dobrovolně, zatímco rodiny, v nichž je vyhodnoceno riziko, se spolupráce účastní povinně. Sociální pracovníci nabízejí celou plejádu pomoci, od jednoduchých rad typu vedení domácnosti a vaření, přes krizová centra a intenzivní jednotky péče po pobytové služby pro děti. Do kompetencí odboru spadají také pěstounské rodiny. V dětských centrech se řeší případy domácího násilí, včetně sexuálního, ve většině okresek je provozována terénní a školní sociální práce a pro ohroženou mládež jsou k dispozici noční ubytovny. Odbor široce spolupracuje s neziskovými i církevními organizacemi.

Program byl bohatší, než se mi zde podařilo vypsát – kvůli výše zmíněnému organizačnímu opatření rozdělit jej do tří paralelně probíhajících sekcí jsem měla jen omezené možnosti se dalších příspěvků i dalších exkurzí přímo účastnit⁵. Rakousko, o kterém v oblasti sociální práce zatím mnoho nevíme, se představilo nejen jako vynikající hostitel, ale i jako země, jež poskytuje mnoho odborných podnětů a pěstuje sociální práci v nadnárodním rozměru.

5 Komplettní program je k dispozici na <https://www.facebook.com/groups/221075351568272/files/>.